

Ιστορία του Ελληνισμού στον παρευξείνιο χώρο κατά την αρχαιότητα

Εαρινό εξάμηνο 2020-2021

1. Περί μύθων (Προμηθέας, Ιώ, Αμαζόνες, Τρωικός κύκλος : Αχιλλέας, Τρωικός πόλεμος, Ιφιγένεια)
2. Περί μύθων (Εκστρατεία του Ηρακλή στον Εύξεινο Πόντο, Αργοναυτικός κύκλος: Φρίξος και Έλλη, Αργοναυτική εκστρατεία)
3. Μύθοι και αποικισμός
4. Αποικισμός
5. Ιστορία των ελληνικών αποικιών της νότιας ακτής του Ευξείνου Πόντου. Η ιστορία της πρώτης αποικίας, της Σινώπης και των αποικιών της
6. Ιστορία από τις πηγές
7. Λατρεία στις ελληνικές πόλεις
8. Το Βασίλειο του Πόντου. Ελληνιστικά Βασίλεια και Ελληνικές πόλεις. Ρωμαϊκή κατάκτηση

Διδάσκουσα
Δρ Ελένη Μεντεσίδου

Τί είναι ο μύθος ;

Πλάνη

Οί μύθοι είναι ψευδείς ιστορίες που δεν έχουν σχέση με τον ορθολογισμό

Μύθος = λόγος

◇ Θεωρίες 19^{ου} αιώνα

1. Ο μύθος προέρχεται από παρερμηνεία ονομάτων που αναφέρονται σε φυσικά φαινόμενα (M. Müller)
2. Είναι μια μορφή πρωτο-επιστήμης, που επιχειρεί να ερμηνεύσει τα φυσικά φαινόμενα (A. Lang)
3. Είναι το μέσο καθιέρωσης των θεσμών μίας προφορικής κοινωνίας (B. Malinowski)
4. Είναι η ανάκληση του παρελθόντος (M. Eliade)
5. Το λεκτικό συμπλήρωμα της τελετουργίας, η οποία δημιουργήθηκε προκειμένου να επεξηγήσει την δύναμη του παρελθόντος (Σχολή Κέμπριτζ)
6. Η αντανάκλαση των απωθημένων στο υποσυνείδητο φόβων και αγωνιών του ανθρώπου (S. Freud).
7. Είναι η συμφιλίωση των αντίθετων τάσεων της κοινωνίας (Lévi-Stauss)

- ◊ Ο μύθος αποτελεί σύντομη προφορική διήγηση, η οποία διαδόθηκε από στόμα σε στόμα ως η παραδοσιακή ιστορία των θεών και των ηρώων, ως παραμυθία, ως θρύλος
- ◊ Μία προσπάθεια επεξήγησης και αιτιολόγησης των φυσικών φαινομένων και των ιστορικών γεγονότων
- ◊ Έκφραση των ανησυχιών αλλά και των διαθέσεων των ανθρώπων
- ◊ Ο μύθος είναι προϊόν μίας διαδικασίας που σχετίζεται με τη λατρεία της υπεραισθητής ύπαρξης (θεός)
- ◊ Κατά έναν τρόπο οι αρχαίοι ελληνικοί μύθοι αποτελούσαν την πίστη ή το δόγμα της αρχαίας ελληνικής θρησκείας
- ◊ Μία μορφή λόγου, ο τρόπος να επιβεβαιώσει μία κοινωνία την πραγματικότητά της και να οικοδομήσει το κοσμοείδωλό της

Οι αρχαίοι ελληνικοί μύθοι αποτελούν συστατικό στοιχείο της αρχαίας ελληνικής κοινωνίας που διαπότιζε όλες τις εκφράσεις της

Την ιστορία

Την θρησκεία

Το σύστημα αξιών

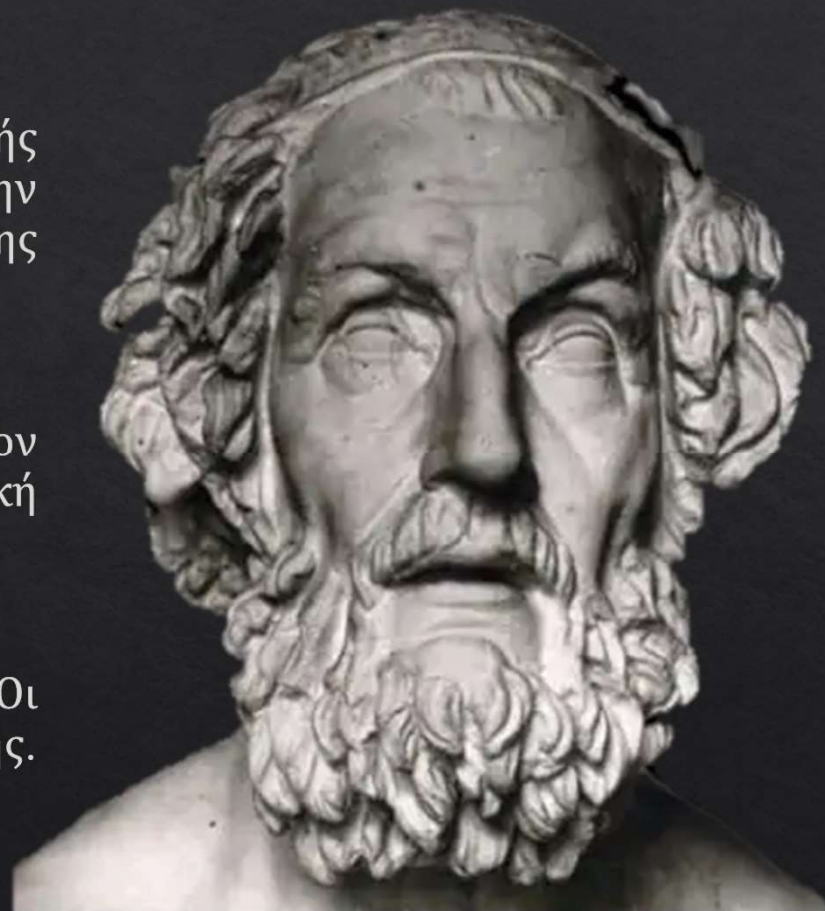
και συντρέφει τον άνθρωπο από την γέννηση, στην ενηλικίωση και τον θάνατο

- ◆ Γύρω στον 10^ο αι. π.Χ. οι αοιδοί συγκέντρωσαν τις μυθολογικές αφηγήσεις σε «έπη»

Ο μόνος γνωστός προικισμένος ποιητής της Αρχαϊκής εποχής είναι ο Όμηρος, ο οποίος γύρω στον 8ο αι. π.Χ. συνέθεσε την Ιλιάδα και την Οδύσσεια, τα οποία αποτελούν πηγές της θεολογίας και της μυθολογίας των αρχαίων Ελλήνων.

- ◆ Την κλασική εποχή περνάμε σταδιακά από το έπος στον λόγο/κριτική και ο μύθος δέχεται πλέον διαφορετική αντιμετώπιση και φιλοσοφική κριτική
- ◆ Την ελληνιστική εποχή περνάμε στην μετά-μυθική εποχή. Οι μύθοι αποτελούν πια αντικείμενο μελέτης και καταγραφής. Εμφάνιση των πρώτων μυθολογιών.

Πληροφορίες για τους μύθους αντλούμε από

- ❖ Τις αρχαίες γραπτές πηγές (ιστορικές και ποιητικές)
- ❖ Τα αρχαιολογικά ευρήματα

Κύλικά του Δούρι (480-470 π.Χ.)

δέκατον μὲν ἔτος τόδ' ἐπεὶ Πριάμου
μέγας ἀντίδικος,
Μενέλαος ἄναξ ἠδ' Ἀγαμέμνων,
διθρόνου Διόθεν καὶ δισκήπτρου
τιμῆς ὄχυρόν ζεῦγος Ἀτρειδᾶν
στόλον Ἀργείων χιλιοναύτην,
τῆσδ' ἀπὸ χώρας

ἦραν, στρατιῶτιν ἀρωγὰν,
μέγαν ἐκ θυμοῦ κλάζοντες Ἴρη
τρόπον αἰγυπιῶν, οἵτ' ἐκπατίοις
ἄλγεσι παίδων ὑπατοὶ λεχέων
στροφοδινοῦνται
περύγων ἐρετμοῖσιν ἐρεσσόμενοι,
δεμνιοτήρη
πόνον ὀρταλίχων ὀλέσαντες:
ὑπατος δ' αἴων ἢ τις Ἀπόλλων
ἢ Πᾶν ἢ Ζεὺς οἰωνόθροον
γόνον ὄξυβόαν τῶνδε μετοίκων
ὑστερόποινον

πέμπει παραβᾶσιν Ἐρινύν.

Αἰσχύλου, *Αγαμ.* 40-59

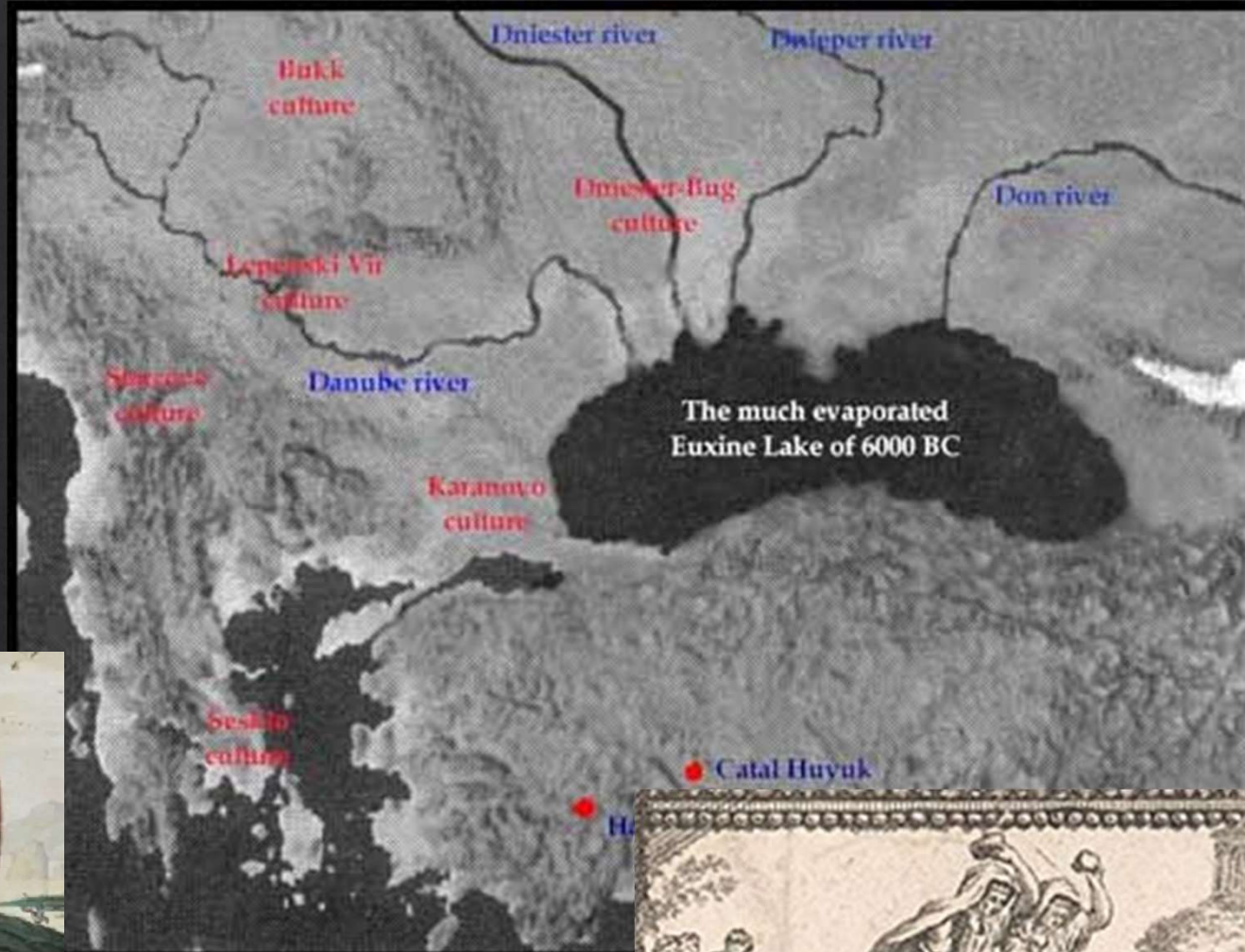
Μύθος του κατακλυσμού

Θεωρία Pitman -Ryan.

η Μεσόγειος κατέκλυσε τη Νεοευξείνεια λίμνη κατά τη Νεολιθική εποχή

δημιουργία των μύθων περί κατακλυσμού (μύθος Δευκαλίωνα, Νόε)

λαῖας = πέτρα

λαός

τὸ γὰρ ἐν τῷ Πόντῳ πέλαγος λίμνης ἔχον τάξιν
μέχρι τοσούτου πεπληρῶσθαι διὰ
τῶν εἰσρέοντων ποταμῶν, μέχρι ὅτου διὰ το
πλῆθος παρεκχυθὲν τὸ ρεῦμα λάβρως ἐξέπεσεν
εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ πολλὴν μὲν τῆς Ἀσίας
τῆς παρὰ θάλατταν ἐπέκλυσεν οὐκ ὀλίγην δὲ καὶ
τῆς ἐπιπέδου γῆς ἐν τῇ Σαμοθράκῃ θάλατταν
ἐποίησε: καὶ διὰ τοῦτ' ἐν τοῖς μεταγενεστέροις
καιροῖς ἐνίοις τῶν ἀλιέων ἀνεσπακέναι τοῖς
δικτύοις λίθινα κιονόκρανα, ὡς καὶ πόλεων
κατακεκλυσμένων

(Διόδωρος Σικελιώτης, *Ιστορική Βιβλιοθήκη* V.47.4-5)

Προμηθέας

www.theoi.com

Μελανόμορφος σκύφος 6^{ος} αι. π.Χ.

Ερυθρόμορφη οinoχόη ca. 330-320 π.χ.

γᾶς ἔσχατον τόπον (Αισχύλ,
Προμ. Δεσμ. 417-418)

ΦΕΣΤΙΒΑΛ
ΑΘΗΝΩΝ &
ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ
1.06-31.08 2015

ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ.
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

~~ΠΡΟΜΗ
ΘΕΑΣ~~

ΔΕΣΜΩΤΗΣ
ΤΟΥ ΑΙΣΧΥΛΟΥ

Σ ΦΙΛΙΠΠΟΓΛΟΥ

Προμηθέας δεσμώτης Dirck van
Baburen 1606

Ο μύθος του Προμηθέα εντάσσεται στις μυθολογικές αφηγήσεις, οι οποίες αναφέρονται στα όρια του κόσμου.

Ο τόπος τιμωρίας του Τιτάνα τοποθετείται στο Ανατολικό άκρο της γης

Στο Δυτικό άκρο τοποθετείται ο τόπος τιμωρίας του Τιτάνα Άτλαντα

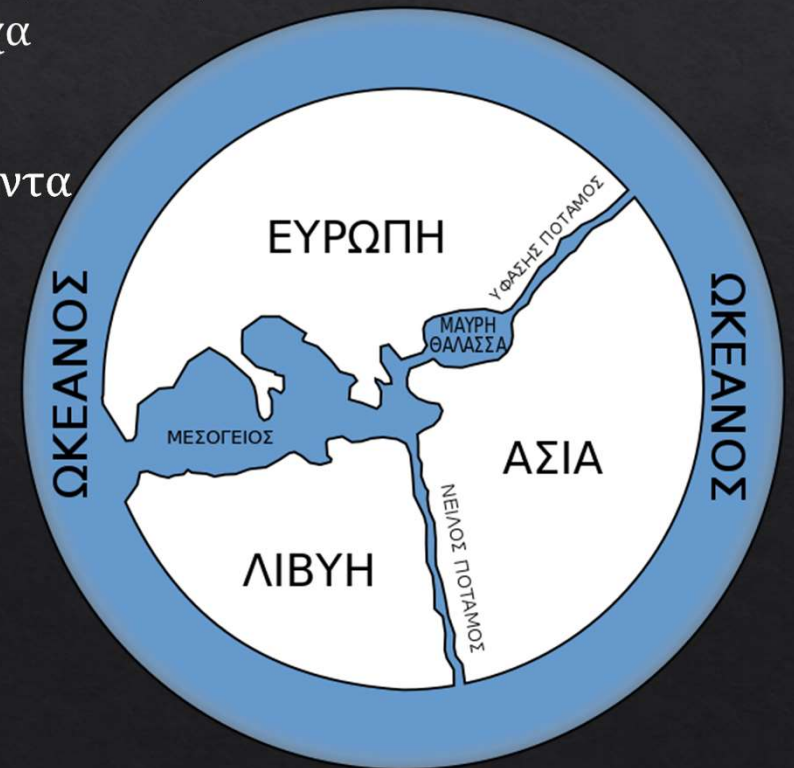
Ενώ ο τόπος μαρτυρίου των άλλων δύο γιών του Τιτάνα Ιαπετού, του Επιμυθέα και του Μενοίτιου, τοποθετείται στα Τάρταρα και στο Έρεβος αντίστοιχα

Οι γιοί του Ιαπετού συμβολίζουν τα σημεία του ορίζοντα

Ο μύθος ταυτίζεται με την αντίληψη των Ελλήνων της Αρχαϊκής εποχής για τα πέρατα του κόσμου

Αναπαράσταση χάρτη Αναξιμάνδρου (610 - 547 π.Χ.)

Μελανόμορφη Λακωνική κύλικα, Ζωγράφος του Αρκεσιλάου, 6ος αι. π.Χ.

Ιώ

Μελανόμορφος αμφορέας, 540-530 π.Χ.

Ερυθρόμορφη υδρία του Ζωγράφου του Ακράγαντα, ca. 460 π.Χ.

Γκραβούρα, Μεταμορφώσεις του Οβιδίου,
Salomon, Bernard, Lyon, 1557

Ιώ → Ιόνιο πέλαγος

βους+πόρος → Βόσπορος

Ο Δίας σμίγει με την Ιώ.
Horpner, John, 1785

Επίδραση του μύθου στην παράδοση
των Ελλήνων του Ευξεινού Πόντου

Ακροκέραμος από Σινώπη (4^{ος} αι. π.Χ.)

Αμαζόνες

Ζωγράφος της Ερέτριας,
430 π.Χ.

ἀ-μαζός = γυναίκα χωρίς στήθος
ἀ - μάζα = η γυναίκα που δεν τρώει
ψωμί
ἀμα-ζῶσαι = οι γυναίκες που ζούν
μαζί
ἀμα-ζῶνες = οι συζευγμένες
γυναίκες

- ❖ Η χώρα των Αμαζόνων τοποθετείται στην περιοχή του Θερμώδοντα
- ❖ Αμαζόνες φέρονται να έχουν ιδρύσει πόλεις. Μία από αυτές είναι η Σινώπη.

Σύμφωνα με έναν μύθο η πόλη ιδρύθηκε από την Αμαζόνα Σανάπη.

Άλλη, ομώνυμη της πόλης αμαζόνα, φέρεται να πολεμά εναντίον του Ηρακλή στον μύθο της αρπαγής της ζώνης της Ιπολύτης

Άμαζόνας αντιανείρας (Ιλιάς Γ', 189).

ο ανδρόγυνος τρόπος ζωής των Αμαζόνων τις τοποθετεί απέναντι στα ελληνικά ήθη και έθιμα

Στη αττική μυθοπλασία ο μύθος, ο οποίος εργαλειοποιείται για πολιτικούς λόγους, τοποθετεί τις Αμαζόνες στο περιθώριο του ελληνικού κόσμου.

- ❖ Ο Πεισίστρατος επιθυμούσε να ταυτίζεται με τον Ηρακλή και να θεωρείται προστάτης της Αθήνας
- ❖ Οι Αλκμεωνίδες μετά την πτώση του Ιππία προβάλλουν τον Θησέα ως προστάτη ήρωα της Αττικής, της οικογένειάς τους και κατ' επέκταση της Αθηναϊκής δημοκρατίας

Σύμφωνα με τις πηγές ήταν μια γυναικεία φυλή του μακρινού παρελθόντος. Κανείς δεν υπαινίσσεται πως τις είχε δει.

Ωστόσο, σύμφωνα με τον Διόδωρο Σικελιώτη, ο Μέγας Αλέξανδρος είχε αντιμετωπίσει μια ομάδα οπλισμένων γυναικών υπό την καθοδήγηση της βασίλισσας Θαλλήστριδος

ἐπανελθόντος δ' αὐτοῦ πάλιν εἰς τὴν Ὑρκανίαν ἤκεν πρὸς αὐτὸν ἡ βασίλισσα τῶν Ἀμαζόνων, ὄνομα μὲν Θάλληστρις, βασιλεύουσα δὲ τῆς μεταξὺ τοῦ Φάσιδος καὶ Θερμώδοντος χώρας. ἦν δὲ τῷ τε κάλλει καὶ τῇ τοῦ σώματος ῥώμῃ διαφέρουσα καὶ παρὰ τοῖς ὁμοεθνεῖσι θαυματομένη κατ' ἀνδρείαν, καὶ τὸ μὲν πλῆθος τῆς στρατιᾶς ἐπὶ τῶν ὄρων τῆς Ὑρκανίας ἀπολελοιπυῖα, μετὰ δὲ τριακοσίων Ἀμαζονίδων κεκοσμημένων πολεμικοῖς ὅπλοις παραγενομένη. (Διοδ. Σικ., Βιβλ. XVII, 77).

Λεγόμενος έρωσ

Αμφορέας του Εξηκία (535-530 π. Χ)

Κύλικα του Ζωγράφου της Πενθεσίλειας 455π.Χ.

Αμαζονομαχία, Peter Paul Rubens, 1600

Τρωικός κύκλος : Αχιλλέας

Αμφορέας του Ζωγράφου του Αχιλλέα 450 π.Χ.

Μελανόμορφος αμφορέας 540 π.Χ.

Μελανόμορφη υδρία
560-550 π.Χ.

ἐν δ' Εὐξείνῳ πελάγει φαεινὰν Ἀχιλεὺς νᾶσον

Λευκή νήσος,
Νήσος των Μακάρων
Νήσος Zmeinyj (νήσος των Φιδιών)

Τρωικός κύκλος : Ιφιγένεια

Ερυθρόμορφος κιονωτός κρατήρας, ca.370-350 π.Χ

Ερυθρόμορφος ελικωτός κρατήρας, ca. 370-360 π.Χ.

Σύνδεση μύθου και με την περιοχή των νοτίων ακτών του Ευξείνου Πόντου.

Ο Ορέστης ίδρυσε ιερό στην κοιλάδα της Δαζιμώνος προς τιμή της Αρτέμιδος Ταυροπόλου

Το ιερό πήρε το όνομά του από την κόμη του Ορέστη και ονομάστηκε Κόμανα.

τὰ δὲ ἱερά ταῦτα δοκεῖ Ὀρέστης μετὰ τῆς ἀδελφῆς Ἰφιγενείας κομίσει δεῦρο ἀπὸ τῆς Ταυρικῆς Σκυθίας, τὰ τῆς Ταυροπόλου Ἀρτέμιδος, ἐνταῦθα δὲ καὶ τὴν πένθιμον κόμην ἀποθέσθαι, ἀφ' ἧς καὶ τούνομα τῇ πόλει (Στράβων, Γεωγραφία XII.2.3).

Νόμισμα Κομάνων 39-40 μ.Χ.